

ไขว้จิตรนาฏศิลป์ชั้นสูง: กรณีศึกษาการถ่ายทอดการสอนไขว้จากรุ่นสู่รุ่นของนักเรียนไขว้โรงเรียนมหากาฬกระจาดทองอุทุมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ

THE HIGH ART OF KHON: THE CASE STUDY OF KHON STUDENT AT MAHAPHABKRAJADTHONG U-PATHUM SCHOOL, SAMUTPRAKAN PROVINCE

ธนิษฐ์ ฤกษ์ฉันทน์ / THANINRAT KRITCHANTHAT
SIRIVISALSUWAN

โรงเรียนอนุบาลพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ
ANUBAN PRASAMUTJADEE SCHOOL, SAMUT PRAKAN

วรรณวีร์ บุญคุ้ม / WANNAWEE BOONKOUM

สาขาวิชาวิธีวิทยาการวิจัยทางการศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

DIVISION OF EDUCATIONAL RESEARCH METHODOLOG, DEPARTMENT OF
BASIC EDUCATION, FACULTY OF EDUCATION, SIPLAKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการถ่ายทอดการสอนไขว้จากรุ่นสู่รุ่น 2) ศึกษาปัจจัยหลักที่ส่งเสริมการเรียนรู้ไขว้ และ 3) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสำหรับนักเรียนไขว้โรงเรียนมหากาฬกระจาดทองอุทุมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประเภทกรณีศึกษา การเก็บข้อมูล โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 8 คนและการสนทนากลุ่ม จำนวน 20 คน มีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยและการเปรียบเทียบข้อมูล แล้วนำเสนอผลการศึกษาด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า 1) รูปแบบการถ่ายทอดการสอนไขว้จากรุ่นสู่รุ่น โดยคุณครูผู้สอนไขว้ (ไขว้ตัวพระ ไขว้ตัวลิง ไขว้ตัวยักษ์ และไขว้ตัวนาง) ซึ่งเน้นการถ่ายทอดการสอนด้วยกลวิธีการสอนแบบสาธิตและการเรียนแบบร่วมมือ จากนั้นส่งต่อให้พี่ประสภารถถ่ายทอดความรู้ในเรื่อง ทำรำนานาฏศิลป์ ความมีน้ำใจ ความสามัคคี การแต่งกาย เครื่องประดับ ระเบียบวินัยและความอดทน ให้แก่น้องประสภารถ โดยมีการต่อยอดองค์ความรู้และการแนะนำจากอาจารย์จากกรมศิลปากร ผลลัพธ์ที่ได้ก็คือ ไขว้จิตรนาฏศิลป์ชั้นสูง: โรงเรียนมหากาฬกระจาดทองอุทุมภ์ 2) ปัจจัยหลักที่ส่งเสริมการเรียนรู้ไขว้ คือ การได้รับโอกาสที่ดีจากบุคคลต่าง ๆ การสืบทอดนาฏศิลป์ไทยให้คงอยู่สืบต่อไป และการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับรุ่นน้อง 3) แนวทางการส่งเสริมและพัฒนา

สำหรับนักเรียนไขว้ คือ การต่อยอดองค์ความรู้เดิมสู่องค์ความรู้ใหม่ การพัฒนาบุคลากรผู้รับผิดชอบกิจกรรม และการได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน

คำสำคัญ : การสอนไขว้, ไขว้โรงเรียน

Abstract

This research aimed to study the teaching pattern that was passed on to the next generation, also study the main factors to promote Khon Study and study the guidelines for improving the students at Mahaphabkrajadthong U-pathum school, Samutprakkan in Khon. This research was performed by using qualitative research methodology. The information analysis and observations were used in this research. Also, the in-depth interview was carried out by interviewing eight individual people and a focus group discussion of 20 people. Later, the information was verified by triangulation method and analyzed by the content analysis method. After that, the information was used to create the analogy. Then, the result was compared before the outcome with the descriptive analysis method was presented.

The research found that

1. The pattern of teaching Khon from one generation to the next is mostly done by the Khon teachers

(Male, Female, Demons and Monkeys). The teachers passed-on their dance routine through demonstrations and then let the students participate in their teaching. The teacher will let the senior students pass-on their experience in Khon performance to their juniors. The teachers and seniors not only teach them about dancing routine, costumes and accessories, but also morals such as generosity, harmony, discipline, patience to how to use ornaments and how to dress-up in Khon performance. All of these lessons are supervised by the teacher from The Fine Arts Department. The result is a creation of the high art of Khon at Mahaphabkrajadthong U-pathum school.

2. The main factors which promote Khon study are the opportunity to perform and the chance to act as a role model for the next generation.

3. The guidelines to improve Khon students can be done by continuing to approach the new method to study Khon, responsible for teacher development activities and getting support from every sector.

Keywords: Teaching for Khon, Khon of school

บทนำ

วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของมนุษย์ ไม่ว่าจะชนชาติใดในนานาอารยประเทศต่างมีวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชาติของตนทั้งสิ้น วัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องสะท้อนให้ตระหนักถึงรากเหง้า ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และค่านิยมของชนชาตินั้น ๆ แต่ในปัจจุบันวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชนแต่ละชาติทั่วโลก กำลังถูกกลืนกินและกัดกร่อนจากกระแสวัฒนธรรมโลก ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเอกลักษณ์ประจำชาติของตน

“โขน” เป็นนาฏกรรมชั้นสูงที่รวมศิลปะหลายแขนงเข้าไว้ด้วยกันซึ่งเป็นวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย (ฐาปนีย์ สังข์ทอง, 2554: 59) โดยแต่เดิมโขนเป็นเครื่องราชูปโภคของกษัตริย์และสืบทอดมาจากละครในราชสำนัก ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ลักษณะสำคัญของโขนอยู่ที่ผู้แสดงต้องสวมหัวโขนหมดทุกตัว ยกเว้นตัวพระ ตัวนาง และตัวเทวดา มีต้นเสียงและลูกคู่ร้องบทให้ มีคนพากย์และเจรจา แสดงเรื่องราวเกียรติแต่เพียงเรื่องเดียว (คณะกรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2552: 30-31; คำรณ สุนทรานนท์ และ รจนา สุนทรานนท์, 2551: 4-5; ชวลิต สุนทรานนท์, 2554: 1-2) ปัจจุบันคนไทยโดยเฉพาะนักเรียนหรือแม้แต่เยาวชนคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจในด้านศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดงอันเป็นรากเหง้าที่แสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทยลดน้อยลงไปทุกขณะ สังคมในยุคปัจจุบันกำลังได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์คือ วัฒนธรรมจากต่างชาติอันหลากหลายที่หลั่งไหลเข้ามาในสังคมไทยอย่างกว้างขวาง จึงทำให้ “โขนวิจิตรนาฏศิลป์ชั้นสูง” ของไทยกำลังเลือนหายไปจากวิถีแห่งความเป็นไทย

ด้วยพื้นฐานทางประเพณีและวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษ

ได้สร้างสมไว้ให้เป็นตั้งขุมทรัพย์แก่นุชนรุ่นหลัง เพื่ออวดแก่สายตาชาวโลกว่าประเทศไทยมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามมาช้านานรวมถึงสรรพศิลป์ล้ำค่าอันเป็นเอกลักษณ์ แต่ด้วยความเจริญจากซีกโลกตะวันตกที่ถาโถมผนวกกับความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสมัยใหม่ จึงทำให้คนส่วนใหญ่ใส่ใจจะเลเวลรากเหง้าความเป็นไทยจนดูรังให้ศิลปวัฒนธรรมไทยแขนง ต่าง ๆ ค่อย ๆ จางหายไปตามกาลเวลา (จุฬาลักษณ์ เอกวัฒนพันธ์, เลิศศิริ บวรกิตติ และสุชาติ เกาทอง, 2553: 228) แต่ด้วยสายพระเนตรอันยาวไกลของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระองค์ทรงตระหนักถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยโบราณจึงทรงมีพระราชดำริในการฟื้นฟูการแสดงโขนอันเป็นนาฏศิลป์ล้ำค่าของแผ่นดินที่อาจเลือนหายไปในนายภาคหน้าทรงตระหนักด้วยความเป็นกังวลถึงกับทรงมีพระราชปรารภกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีตอนหนึ่งว่า “เมื่อไม่มีคนดูโขน ฉันจะดูเอง” (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2555: 3-4; มูลนิธิเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2557: 79-81)

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาโรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ ได้ชื่อว่าเป็นโรงเรียนที่ผลิตนักเรียนโขนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับมากที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรปราการ เนื่องด้วยลักษณะของโรงเรียนเป็นโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส ซึ่งมีนักเรียนศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยนักเรียนโขนมีเอกลักษณ์เฉพาะโรงเรียน กล่าวคือ นักเรียนโขนโรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์จากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง (พี่ประสบการณ์สู่รุ่นน้องประสบการณ์) มีการถ่ายทอดกระบวนการสอนโขนอย่างมีระบบขั้นตอน มีระเบียบวินัยในการปฏิบัติ ศรัทธาในนาฏศิลป์ไทยอย่างแท้จริง และสิ่งสำคัญที่สุด คือ การได้รับความชื่นชมจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในจังหวัดสมุทรปราการอย่างสมเกียรติ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง โขนวิจิตรนาฏศิลป์ชั้นสูง: กรณีศึกษาการถ่ายทอดการสอนโขนจากรุ่นสู่รุ่นของนักเรียนโขนโรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อศึกษารูปแบบการถ่ายทอดการสอนโขนจากรุ่นสู่รุ่น ปัจจัยหลักที่ส่งเสริมการเรียนรู้ และแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสำหรับนักเรียนโขนโรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ จึงเปรียบเสมือนกระจกที่สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ในแบบอัตลักษณ์ของความเป็นไทย โดยถือเป็นการอนุรักษ์และสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อให้คนไทยและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวกับการถ่ายทอดการสอนโขนอันเป็นนาฏกรรมชั้นสูงที่ควรค่าแก่การเผยแพร่สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการถ่ายทอดการสอนโขนจากรุ่นสู่รุ่นของนักเรียนโขนโรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยหลักที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนโขนโรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ จังหวัด

สมุทรปราการ

3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสำหรับนักเรียนโขนโรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง โขนวิจิตรนาฏศิลป์ขั้นสูง: กรณีศึกษาการถ่ายทอดการสอนโขนจากครูรุ่นสู่รุ่นของนักเรียนโขนโรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) ประเภทกรณีศึกษา (Case Study) (วรรณวีร์บุญคุ้ม, 2556: 186-187; ชาย โพธิ์สิตา, 2554; สุภางค์ จันทวานิช, 2549)

โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) จำนวน 6 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 28 คน ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ครูสอนโขนของโรงเรียน จำนวน 1 คน กลุ่มที่ 2 ครูที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานโขนของโรงเรียน จำนวน 10 คน กลุ่มที่ 3 นักเรียนโขนของโรงเรียนปัจจุบัน จำนวน 10 คน กลุ่มที่ 4 ศิษย์เก่านักเรียนโขนของโรงเรียนในอดีต จำนวน 3 คน กลุ่มที่ 5 ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 1 คน และ กลุ่มที่ 6 ผู้ปกครองนักเรียนโขนของโรงเรียน จำนวน 3 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเบื้องต้น โดยการศึกษาและค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยการเข้าไปสังเกตและสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นและขออนุญาตเก็บข้อมูล
2. การเตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บข้อมูลเชิงลึก โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non - Participatory Observation) การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview) และไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการศึกษาวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง (Document Analysis)
4. การตรวจสอบข้อมูลและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่ชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลมีความชัดเจนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 4 ชุด ดังนี้

1. แบบการวิเคราะห์เอกสาร คือ แบบบันทึกข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และหลักฐานที่มีการบันทึกไว้ตามสภาพปกติ เช่น ความสำคัญของเอกสารแหล่งที่มาของเอกสาร เนื้อหาในเอกสาร ข้อดีและข้อจำกัดของเอกสารแต่ละชนิด
2. แบบการสังเกต คือ แนวทางการสังเกตสภาพสถานศึกษา แนวทางการสังเกตการณ์ร่วมจัดกิจกรรมโขน ณ สถานที่ต่าง ๆ แนวทางการสังเกตการสอนโขนของครู และแนวทางการถ่ายทอดการสอนโขนจากครูรุ่นสู่รุ่นของนักเรียน

โขน

3. แบบสัมภาษณ์ คือ แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับครูสอนโขนของโรงเรียน ศิษย์เก่านักเรียนโขนของโรงเรียนในอดีต ผู้บริหารโรงเรียน และผู้ปกครองนักเรียนโขนของโรงเรียนในปัจจุบัน วิธีการสอนโขนของครูการถ่ายทอดการสอนโขนรุ่นสู่รุ่นของนักเรียนโขน แนวทางการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนโขนของโรงเรียน เป็นต้น

4. แบบสนทนากลุ่ม คือ แนวคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่มกับนักเรียนโขนของโรงเรียนปัจจุบัน และครูที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานโขนของโรงเรียนในปัจจุบัน ปัจจัยหลักที่ส่งเสริมการเรียนรู้โขนของนักเรียนโขน รางวัลที่ได้รับในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานโขน ความยากง่ายในการเรียนรู้โขน ความประทับใจการเรียนรู้โขน เป็นต้น

การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาวิเคราะห์โดยการถอดเทปบันทึกบทการสัมภาษณ์ บทการสังเกต และบทการสนทนากลุ่ม และตรวจสอบความครบถ้วนร่วมกันระหว่างผู้บันทึกข้อมูล และผู้ให้ข้อมูล
2. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยนำมาจัดหมวดหมู่ และแยกประเภทให้สมบูรณ์
3. นำข้อมูลที่ได้มาทำการลดทอนข้อมูล จัดเลือกเฉพาะข้อมูลที่มีเนื้อหาที่มีส่วนสำคัญและเกี่ยวข้อง
4. ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) ทั้งด้านเวลา ด้านสถานที่ และด้านบุคคล ตามทฤษฎีของไมล์ลีและแฮมเบอแมน (Miles, M. B. & Huberman, A. M., 1994)
5. วิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุปของการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะเชิงพรรณนา และพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย มี 3 ตอน ดังนี้

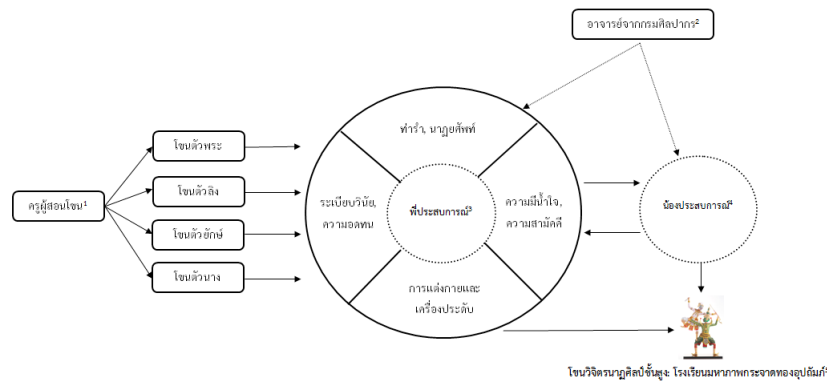
ตอนที่ 1 รูปแบบการถ่ายทอดการสอนโขนจากครูรุ่นสู่รุ่นของนักเรียนโขน

การถ่ายทอดการสอนโขนของคุณครูสุรารุช บุญส่ง (คุณครูผู้สอนโขน) สอนนักเรียนโขนจากครูรุ่นสู่รุ่นนั้น โดยจุดเด่นของการสอนโขนของคุณครูผู้สอนนั้นจะเริ่มจากการคัดเลือกและแยกตัวโขนประเภทต่าง ๆ คือ โขนตัวพระ โขนตัวลิง โขนตัวยักษ์ และโขนตัวนาง โดยคุณครูผู้สอนจะพิจารณาจากความสนใจของนักเรียนว่าต้องการเป็นตัวโขนตัวใดและบุคลิกลักษณะมีความเหมาะสมกับตัวละครโขนหรือไม่อย่างไร คุณครูผู้สอนจะสอนตัวโขนประเภทต่าง ๆ แต่จะแบ่งช่วงของเวลาในการเรียนให้ไม่ตรงกัน เพราะอาจเกิดความสับสนได้จากนั้นก็จะมีหัวหน้าในแต่ละตัวโขนประเภทต่าง ๆ ทำการสอนน้องประสบการณ์ที่ตนเองได้รับผิดชอบ ประเภทละ 3 คน ทั้งนี้การมีน้องประสบการณ์ก็เพราะว่าเมื่อพี่ประสบการณ์คนใดได้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนไปแล้วจะได้มีโขนประเภทเดียวกันทำการแสดงโขนต่อเพื่อให้ไม่ขาดความต่อเนื่องของการแสดง คุณครูผู้สอนจะเน้นการสอนด้วยกลวิธีแบบสาธิต

นักเรียนโขนต้องเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ ผึกฝนจนเกิดความชำนาญ ซึ่งเมื่อครูผู้สอนหรือพี่ประสบการณ์สอนโดยการอธิบายและการสาธิตแล้ว นักเรียนโขนรุ่นต่อไปหรือน้องประสบการณ์จะต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ส่วนใหญ่ที่ประสบการณ์จะใช้การเรียนแบบร่วมมือในการถ่ายทอดการสอนให้กับน้องประสบการณ์ในบริบท ดังนี้ ทำรำ นาฏยศัพท์ ความมีน้ำใจ ความสามัคคี การแต่งกาย เครื่องประดับ ระเบียบวินัยและความอดทน โดยครูผู้สอนจะคอยสังเกตดูการปฏิบัติของนักเรียนโขนพร้อมกับวิจารณ์ ให้คำแนะนำ เมื่อมีจุดที่ต้องปรับปรุงแก้ไข ครูผู้สอนหรือพี่ประสบการณ์จะใช้วิธีการอธิบาย พร้อมทั้งสาธิตให้ดู และแนะนำให้นักเรียนโขนรุ่นน้อง

รู้จักเทคนิคและใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการเรียนโขนต่อไป ถ้านักเรียนโขนคนใดมีความสามารถถึงจุดที่สามารถส่งต่อได้ นั้นครูผู้สอนก็จะให้นักเรียนโขนคนนั้นได้เรียนรู้จริงจากผู้เชี่ยวชาญของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร เพื่อต่อยอดองค์ความรู้และฝึกทักษะประสบการณ์ให้มากขึ้น ผลลัพธ์สุดท้ายที่ได้ คือ โขนวิจิตรนาฏศิลป์ชั้นสูง: โรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

รายละเอียดตามแผนภูมิที่ 1 รูปแบบการถ่ายทอดการสอนโขนจากครูสู่รุ่นของนักเรียนโขน

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบการถ่ายทอดการสอนโขนจากครูสู่รุ่นของนักเรียนโขน
ที่มา : แผนภูมิจัดทำโดย ธนินท์รัฐ กฤษณีฉันทัทพ์ ศิริวิศาลสุวรรณ และวรรณวีร์ บุญคุ้ม

¹ครูผู้สอนโขน คือ คุณครูตราวุธ บุญส่ง ข้าราชการครู โรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์สอนวิชานาฏศิลป์ไทย ระดับมัธยมศึกษา (ม.1-ม.6)

²อาจารย์จากกรมศิลปากร คือ อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการสอนโขน (โขนตัวพระ โขนตัวลิง โขนตัวยักษ์ โขนตัวนาง) จากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร

³พี่ประสบการณ์ คือ นักเรียนโขนของโรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการเรียนโขนอย่างชำนาญ หรือแม้แต่ประสบการณ์ในการถ่ายทอดการสอนโขนกับนักเรียนโขนรุ่นน้อง ทั้งนี้พี่ประสบการณ์นั้นอาจมีอายุน้อยกว่านักเรียนโขนรุ่นน้องได้ เพราะเขาเรียนโขนกับคุณครูผู้สอนมาก่อน

⁴น้องประสบการณ์ คือ นักเรียนโขนของโรงเรียนรุ่นน้องโดยได้รับการถ่ายทอดการสอนโขนจากพี่ประสบการณ์ ทั้งนี้น้องประสบการณ์นั้นอาจมีอายุมากกว่านักเรียนโขนรุ่นพี่ได้

⁵โขนวิจิตรนาฏศิลป์ชั้นสูง: โรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ คือ นักเรียนโขนของโรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ ทั้งระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา โดยมีความสามารถในการแสดงโขนอย่างวิจิตรงดงามสมดังอัตลักษณ์ในนาฏกรรมชั้นสูงของไทย

ตอนที่ 2 ปัจจัยหลักที่ส่งเสริมการเรียนโขนของนักเรียนโขน

2.1 การได้รับโอกาสที่ดีจากบุคคลต่าง ๆ กล่าว

คือ ลำดับแรกนักเรียนโขนได้รับโอกาสจากคุณครูผู้สอนโขนในโรงเรียน คือ คุณครูตราวุธ บุญส่ง ให้แสดงเป็นตัวพระ ตัวลิง ตัวยักษ์ และตัวนาง ทั้งหมดขึ้นอยู่กับความสนใจ ความสามารถ และประสบการณ์ของนักเรียนโขนในแต่ละคน ครูผู้สอนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งใน การกระตุ้นให้นักเรียนโขนรักในการเรียนโขน ลำดับที่สองนักเรียนโขนได้รับโอกาสจากคุณครูที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานโขนของโรงเรียน เพราะคุณครูทุกคนภาคภูมิใจและคอยสนับสนุนให้นักเรียนมีการแสดงออกทางนาฏศิลป์ไทยและเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ลำดับที่สามนักเรียนโขนได้รับโอกาสจากผู้บริหาร และผู้ปกครอง ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งยวดในการสนับสนุนนักเรียน เพราะถ้าผู้บริหาร และผู้ปกครองตัดสินใจไม่ให้นักเรียนโขนแสดงก็จะไม่มีนักเรียนโขนในปัจจุบันเกิดขึ้น

ภาพที่ 1 ภาพคุณครูตราวุธ บุญส่ง กำลังประชุมนักเรียนโขนก่อนการแสดงโขน

โรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ
 ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2558

2.2 การสืบทอดนาฏศิลป์ไทยให้คงอยู่สืบต่อไป

กล่าวคือ นักเรียนโขนได้นำองค์ความรู้โดย การซึมซับจากนิสัยของตัวละครที่มีชีวิต ผลของการกระทำมุ่งเน้นในเรื่องทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว พัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของแต่ละบุคคลให้ดีขึ้น และทักษะในด้านต่าง ๆ ทางนาฏศิลป์ไทยไปแสดงเผยแพร่ในสถานที่สำคัญ ต่าง ๆ ของจังหวัดสมุทรปราการเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความจริงใจ และเกิดความรู้สึกที่มีการได้รับรู้ รับชมเรื่องราว การแสดงนาฏศิลป์ไทย

ภาพที่ 2 ภาพการแสดงโขนเปิดงานนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ณ ศูนย์การค้าอิมพีเรียลเวิลด์ สำโรง ถนนสุขุมวิท จังหวัดสมุทรปราการ
 ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2558

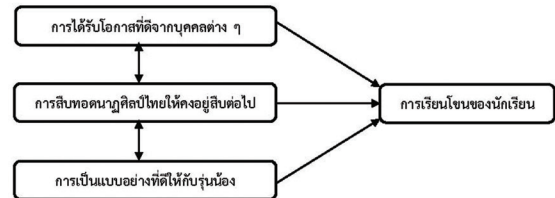
ภาพที่ 3 ภาพการแสดงโขนในงานพระราชทานเพลิงศพข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในจังหวัดสมุทรปราการ ณ วัดบางหัวเสือ จังหวัดสมุทรปราการ
 ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2558

2.3 การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับรุ่นน้อง

กล่าวคือ นักเรียนโขนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่ดีและตระหนักถึงคุณค่าต่อการเรียนนาฏศิลป์ไทย ในการสืบทอดองค์ความรู้ทั้งศาสตร์และศิลป์หลากหลายแขนง โดยได้รับการถ่ายทอดศิลปะวิชาวัฒนธรรมอันดีงาม อันเป็นอัตลักษณ์ของชาติไทย จากคุณครูผู้สอนโขนโดยตรง อาจารย์จากวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร

ศิลปากร ที่ประสบการณ์ หรือแม่แต่รุ่นพี่รุ่นน้อง ที่นำองค์ความรู้มาใช้ในการบูรณาการ เพราะแนวคิดและมุมมองในการสร้างสรรค์ของนักเรียนโขนมีส่วนสำคัญที่จะสืบทอดและอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทยให้คงอยู่สืบไป ดังปัจจุบันนักเรียนโขนของโรงเรียนได้รับรางวัลระดับโรงเรียน ระดับจังหวัด และระดับประเทศอย่างมากมาย

รายละเอียดตามแผนภูมิที่ 2 สรุปปัจจัยหลักที่ส่งเสริมการเรียนโขนของนักเรียนโขน

แผนภูมิที่ 2 สรุปปัจจัยหลักที่ส่งเสริมการเรียนโขนของนักเรียนโขน

ที่มา : แผนภูมิจัดทำโดย ธนินทร์รัฐ กฤษณ์ฉันทัทย์ ศิริวิศาล สุวรรณ และวรรณวีร์ บุญคุ้ม

ภาพที่ 4 ภาพการฝึกซ้อมการแสดงโขนของนักเรียนโขนโรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ
 ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2558

ตอนที่ 3 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสำหรับนักเรียนโขน

3.1 การต่อยอดองค์ความรู้เดิมสู่องค์ความรู้ใหม่

กล่าวคือ นักเรียนโขนทุกคนเมื่อได้รับการถ่ายทอดการสอนโขนจากครูแล้วซึ่งมีศักยภาพและประสบการณ์ที่มากพอในการต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ควรได้รับการอบรมหรือเข้าศึกษาต่อในสถาบันที่มีความเฉพาะทางด้านนาฏศิลป์ไทย เช่น วิทยาลัยนาฏศิลป์ หรือแม่แต่สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร

ภาพที่ 5 ภาพนักเรียนโชนกำลังช่วยกันปักชุดโชน โรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2558

3.2 การพัฒนาบุคลากรผู้รับผิดชอบกิจกรรม
กล่าวคือ เมื่อครูผู้สอนได้ทำการย้ายกลับภูมิลำเนาเดิม (บ้านเกิด) ผู้บริหารหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรบรรจุครูที่มีความสามารถเฉพาะทางหรือเทียบเคียงกับครูผู้สอนเดิม ควรมีการพัฒนาบุคลากรครูผู้สอนโชน หรือครูผู้รับผิดชอบกิจกรรมโชนของโรงเรียนเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องเพื่อบริหารความเสี่ยงในการขาดครูผู้รับผิดชอบกิจกรรมโชน และเพื่อการสอนโชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 6 ภาพนักเรียนโชนโดยพี่ประสบการณ์ช่วยแต่งชุดโชนให้กับน้องประสบการณ์ โรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2558

3.3 การได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน
กล่าวคือ ครอบครัว ชุมชน โรงเรียน หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้ครอบครัวควรเปิดใจสนับสนุนนักเรียนโชนโดยเฉพาะผู้ปกครองมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งยวดในการเป็นแรงผลักดันให้นักเรียนประสบความสำเร็จจากการแสดงโชนในแต่ละครั้ง ชุมชนควรให้ความช่วยเหลือในเรื่อง การสนับสนุนนักเรียนโชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทางวัฒนธรรมประเพณีไทย โรงเรียนควรมีงบประมาณโครงการสนับสนุนเรื่อง เครื่องแต่งกายโชนเพราะราคาค่อนข้างสูงมาก

เพราะนักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ยากจน หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรมีบทบาทในการสนับสนุนและพัฒนาการเรียนโชน ให้เกิดความบันเทิง และความสนุกสนานกับการเรียนในศาสตร์แห่งความรู้ทั้งมวลของนาฏศิลป์ไทย เพื่อให้เกิดการซึมซับและเข้าใจยิ่งขึ้น พร้อมทั้งให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนที่จะนำไปสู่การสืบสานนาฏศิลป์ไทยอย่างเหมาะสม

สรุปผล

ภาพรวมของงานวิจัยเรื่อง โชนวิจิตรนาฏศิลป์ชั้นสูง: กรณีศึกษาการถ่ายทอดการสอนโชนจากครูผู้สอนของนักเรียนโชนโรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ ควรมุ่งเน้นการดำเนินการสอนแบบองค์รวมหรือแบบบูรณาการเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ทางโชนเพราะถือว่าเป็นนาฏศิลป์ชั้นสูงของไทยให้มีเอกลักษณ์เฉพาะโรงเรียน ส่วนปัจจัยหลักที่ส่งเสริมการเรียนโชนของนักเรียนนั้นต้องอาศัยความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างการได้รับโอกาสที่ดีจากบุคคลต่าง ๆ การสืบทอดนาฏศิลป์ไทยให้คงอยู่สืบต่อไป และการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับรุ่นน้อง ท้ายที่สุดแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสำหรับนักเรียนโชนนอกจากหน่วยงานทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้องในด้านการสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทยเริ่มตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ เอกชนและรัฐวิสาหกิจควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจัง มุ่งเน้นการดำเนินงานร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม เพื่อผลักดันให้เกิดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์โชนซึ่งเป็นนาฏกรรมชั้นสูงของไทยอย่างถาวรและยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

โชนวิจิตรนาฏศิลป์ชั้นสูง: กรณีศึกษาการถ่ายทอดการสอนโชนจากครูผู้สอนของนักเรียนโชนโรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุปถัมภ์ จังหวัดสมุทรปราการ จุดเริ่มต้นนั้นมาจากการสอนโชนของคุณครูศรารุช บุญส่ง ครูผู้สอนวิชานาฏศิลป์ไทยระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียน การถ่ายทอดการเรียนการสอนจะเน้นพี่ประสบการณ์ถ่ายทอดให้น้องประสบการณ์ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบสาธิตและการสอนแบบร่วมมือ โดยสอดคล้องกับจินตรา ตันติพิงศานุรักษ์ (2543 : 37) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้อย่างร่วมมือ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ละกลุ่มจะประกอบไปด้วยสมาชิกที่มีความสามารถที่แตกต่างกัน โดยแต่ละคนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และในความสำเร็จของกลุ่ม โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มการแบ่งปันทรัพยากรความรู้ ตลอดจนเป็นกำลังใจซึ่งกันและกัน คนที่เรียนเก่งกว่าจะช่วยคนที่เรียนอ่อนกว่า สมาชิกทุกคนต้องมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม เพราะความสำเร็จของแต่ละบุคคล หมายถึงความสำเร็จของกลุ่มด้วย อนึ่งเพื่อให้นักเรียนโชนทุกคนได้เรียนรู้ถึงตัวละครหรือประเภทของตัวโชนที่ตนเองแสดงให้มีใจรัก และซึมซับถึงแก่นแท้ของอัตลักษณ์อันสูงค่าของ

นาฏกรรมชั้นสูงของไทย การถ่ายทอดความรู้ในเชิงอนุรักษ์สู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป ดังสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระองค์ทรงตระหนักถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย โบราณจึงทรงมีพระราชดำริในการฟื้นฟูการแสดงโขนอันเป็นนาฏศิลป์ล้ำค่าของแผ่นดินที่อาจเลือนหายไปใต้อากาศหน้าทรงตระหนักด้วยความเป็นกังวล ถึงกับทรงมีพระราชปรารภกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีตอนหนึ่งว่า “เมื่อไม่มีคนดูโขน ฉันจะดูเอง” (มูลนิธิเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2557: 79-81) เพื่อไม่ให้โขนนั้นสูญหายไปตามกาลเวลา ผลตอบแทนที่ได้แก่นักเรียนโขนไม่เพียงแต่ความรู้หรือประสบการณ์ในชีวิตที่ได้รับเท่านั้น แต่ยังได้รับผลตอบแทนทางด้านจิตใจ คือ ผู้เรียนมีอารมณ์เยือกเย็น สุขุม มีสมาธิที่จะทำการแสดงให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และยังเป็นทางนำไปสู่ความภูมิใจในครอบครัว และการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นต่อ ๆ ไปด้วย

เยาวชนไทยในยุคปัจจุบันควรจะศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องโขนเพราะเป็นนาฏศิลป์ไทยชั้นสูง เพราะไม่เพียงความงามอันวิจิตรที่สัมผัสได้ด้วยจิตวิญญาณของผู้แสดงเท่านั้น ยังสะท้อนถึงความรัก ความศรัทธา ประวัติศาสตร์ชาติไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนครินทร์ นำใจดี (2557: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง โขนของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ: กระบวนการจัดสร้าง อนุรักษ์ พัฒนารูปแบบ พบว่า กระบวนการจัดแสดงโขนมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ใช้หลักการประเมินคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรม และนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปสู่กระบวนการอนุรักษ์ พัฒนารูปแบบด้วยการนำเทคโนโลยี สมัยใหม่มาใช้ในการปรับสภาพลักษณะโขนให้ทันสมัยสามารถเข้าถึงเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้ง่ายขึ้นเป็นการปลูกฝังค่านิยมให้คนรุ่นใหม่ ตระหนักถึงคุณค่าของโขนในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมประจำชาติที่ควรอนุรักษ์สืบไป รวมถึงแฝงปรัชญาที่สำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตตามแบบวิถีไทยเฉกเช่นการแสดงโขนรามเกียรติ์ในทุก ๆ ตอนที่แฝงคติธรรมสอดแทรกในเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ที่ไม่ว่ายุคสมัยจะแปรเปลี่ยนไปขนาดไหนก็ยังสามารถใช้ได้เพราะปรัชญาต่าง ๆ ที่แฝงด้วยคติธรรมเหล่านี้ล้วนเป็นความจริงที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของผู้คนในทุกยุคทุกสมัยไม่ว่ากระแสโลกาภิวัตน์จะถาโถมเข้ามาในประเทศเพียงใดก็ตามซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิรัชญา หม้อกรอง สุวพร ตั้งสมวรพงษ์ และอัจฉรา วัฒนาณรงค์ (2555: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง แรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการโขนของนักศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า นักศึกษามีแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการโขนมหาวิทยาลัยรามคำแหงในแต่ละด้านและโดยรวมอยู่ในระดับมาก และนักศึกษาชายและหญิงมีแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการโขนมหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการอนุรักษ์และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง โขนวิจิตรนาฏศิลป์ชั้นสูง: กรณี

ศึกษาการถ่ายทอดการสอนโขนจากรุ่นสู่รุ่นของนักเรียนโขนโรงเรียนมหากษัตริย์ราชภัฏจตุรพักตรพิมาน จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยใคร่ทำการเสนอแนะบางประการเพื่อเป็นแนวคิดในการศึกษาวิจัยด้านการถ่ายทอดการสอนโขนจากรุ่นสู่รุ่น ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้โขน และแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสำหรับนักเรียนโขน จากข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งนี้ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปที่สำคัญ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งนี้

1. ควรมีการเผยแพร่การแสดงโขนนักเรียนให้แก่สังคม โดยจัดเผยแพร่ในสื่อโทรทัศน์หรือกิจกรรมในโรงเรียนที่มีความพร้อมในการกระตุ้นให้นักเรียนสนใจในการอนุรักษ์การแสดงโขน
2. ควรมีการพัฒนาด้านการจัดการองค์ความรู้ทางการสอนโขนและการถ่ายทอดไว้อย่างถูกต้อง เป็นระบบครบถ้วน เพื่อรักษาสมบัติอันมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของไทยให้คงอยู่สืบไป
3. หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรส่งเสริมให้ครูนาฏศิลป์ไทยด้านศิลปกรรมมีการถ่ายทอดองค์ความรู้และอนุรักษ์ศิลปกรรมไทยโดยใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดองค์ความรู้

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ศึกษาเฉพาะการถ่ายทอดการสอนโขนจากรุ่นสู่รุ่นของนักเรียนโขนโรงเรียนมหากษัตริย์ราชภัฏจตุรพักตรพิมาน จังหวัดสุรินทร์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประเภทกรณีศึกษา ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมในส่วนของการถ่ายทอดการสอนในศิลปวัฒนธรรมไทยอื่น ๆ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่มีความหลากหลาย เช่น ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี หรือแม้แต่ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประเภทพหุกรณีศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครบถ้วน ถูกต้อง และเหมาะสมตามบริบท
2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมมุ่งเน้นให้นักเรียนพยายามมุ่งมั่นในการเรียนรู้และสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทยในด้านอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความคาดหวังของสังคมที่จะนำไปสู่การเผยแพร่อย่างเหมาะสม และทำให้เกิดการยอมรับในนาฏศิลป์ไทย เพื่อให้เกิดการสนับสนุน และเกิดความรักร่วมกันในศิลปวัฒนธรรม
3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรายละเอียดเชิงลึกของแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคเอกชนในการจัดการเรียนรู้ในรายวิชานาฏศิลป์ไทยของแต่ละโรงเรียน
4. ควรศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการจัดการ การประยุกต์ และการบริหารการสอนโขนนักเรียนเพื่อก้าวทันในทศวรรษหน้า
5. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับการถ่ายทอดการสอนโขนกับผู้ถ่ายทอดการสอนโขน เพื่อให้ทราบถึงระดับความสัมพันธ์ในการถ่ายทอดการสอนโขน เจตคติที่มีต่อการถ่ายทอดการสอนโขน และองค์ประกอบในการถ่ายทอดการสอนโขน

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2552). **มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: กลุ่มปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- Office of the National Culture Commission. (2009). **Intangible Cultural Heritage**. Edition 1st. Bangkok: The protection of intangible cultural heritage, Ministry of Culture.
- คำรณ สุนทรานนท์ และธนา สุนทรานนท์. (2551). **โครงการวิจัย เรื่อง การอนุรักษ์และสืบทอดโขน (ผู้หญิง) ให้แก่เยาวชน**. ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- Khamron Soontranon and Rotchana Soontranon. (2008). **Research project on the conservation and inherit Khon (Female) to the Youth**. Department of Dance and Music, Faculty of fine and applied arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi.
- จันทรา ตันติพิงสานุรักษ์. (2543). "การจัดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม." **วารสารวิชาการ**. ฉบับที่ 3 (ธันวาคม): หน้า 37.
- Chanthra Tantiphongsanurak. (2000). "Cooperative Learning." **Academic Journal**. No 3 (December): 37
- จุฬาลักษณ์ เอกวัฒนพันธ์, เลิศศิริ บวรกิตติ และสุชาติ เกาทอง. (2553). "การจัดการแสดงโขน: กรณีโรงมหรสพหลวงศาลาเฉลิมกรุง." **วารสารศิลปกรรมบูรพา** ปีที่ 13, ฉบับที่ 1 (มิถุนายน-พฤศจิกายน): หน้า 227-242.
- Chulalak Ekwatthanaphan, Loetsiri Bawonkitti and Suchat Thaothong. (2010). "Khon Performance: The case study of Chalermkrung Royal Theatre." **Burapha Arts Journal**. Vol. 13, No 1 (June-November): 227-242.
- ชวลิต สุนทรานนท์. (2554). **วัฒนธรรมและความเชื่อในการแสดงโขน: ชุดพรหมาศบทพระราชินีพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. ปรินตีพลาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Chavalit Soontranon. (2011). **Beliefs expressed in the performance of a masked-dance drama written By King Rama VI**. Master of Arts (Thai Studies), Faculty of Arts, Ramkhamhaeng University.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2554). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- Chai Photisita. (2011). **The Art and Science of qualitative research**. Edition 5th. Bangkok: Amarin Printing.
- ฐาปนีย์ สังสิทธิ์วงศ์. (2554). "โขน: ศิลปะประจำชาติไทยและสื่อวัฒนธรรมในบริบทสังคมร่วมสมัย." **วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ** ปีที่ 14, ฉบับที่ 2 (มกราคม-มิถุนายน): หน้า 59-66.
- Thapanee Sungsitivong. (2013). "Khon: Thai Traditional Arts and Cultural Media in Contemporary Society Context." **Institute of Culture and Arts Journal**. Vol. 14, No 2 (January-June): 59-66.
- นครินทร์ น้ำใจดี. (2557). "โขนของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ: กระบวนการจัดสร้าง อนุรักษ์ พัฒนารูปแบบ." **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย** ปีที่ 34, ฉบับที่ 3: หน้า 85-118.
- Nakarin Namjaidee. (2014). "The Khon Performance of the Support Foundation of Her Majesty Queen Sirikit: A Process of Creation, Conservation, and Model development." **Silpakorn University Journal**. Vol. 34, No 3: 85-118.
- นิรัชญา หม้อกรอง สุวพร ตั้งสมวรพงษ์ และอัจฉรา วัฒนาณรงค์. (2555). "แรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการโขนของนักศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง." **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์** ปีที่ 6, ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม) หน้า 123-143.
- Niratchaya Morkrong, Suwaporn Tungsomworapongs and Achara Wattananarong. (2012). "Motivation To Participate in Khon Project Activies of Ramkhamhaeng University students." **Journal of Graduate Studies Valaya Alongkron Rajabhat University**. Vol. 6, No 2 (May-August): 123-143.
- เลขาธิการนายกรัฐมนตรี, สำนัก. (2555). "สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระผู้พลีพินนาฏศิลป์แห่งสยาม." **วารสารไทยคู่ฟ้า**, ฉบับพิเศษ (กรกฎาคม-ธันวาคม): หน้า 3-5.
- The Secretariat of the Prime Minister. (2012). "Queen Sirikit The Queen Holy turnaround Dance with the Siam." **Thaikufa Journal**. No special (July-December): 3-5.
- วรรณวีร์ บุญคุ้ม. (2556). **การวิจัยทางสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ Saroj Digital Print & Copy Center.
- Wannawee Boonkoum. (2013). **Social Science Research**. Edition 2nd. Bangkok: Saroj Digital Print & Copy Center.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2549). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Suphang Chanthawanit. (2006). **Qualitative research methods**. Edition 14th. Bangkok:

Chulalongkorn University Printing.

เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, มุลนิธิ. (2557). “โชน
เฉลิมพระเกียรติ ศักุมภกรรณ ตอน โมกขศักดิ์.”
วารสารทิศไท ปีที่ 5, ฉบับที่ 15 (มกราคม-มีนาคม):
หน้า 79-81.

The National Identity Foundation. (2014). “The honor of
Khon Suekkumphakan episode Mokkahasak.”
Tidthai Journal. Vol. 5 No 15 (January-March):
79-81.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). **Qualitative data
analysis**. 2nd ed. Thousand Oaks: SAGE
Publications.